

N:o 40-48

SODANKYLÄN PORTTIPÄHDÄN ALLASALUEEN

INVENTOINTIKERTOMUS

Timo ja Pekka Miettinen

1967

Esipuhe

Keväällä 1967 saivat allekirjoittaneet Muinaistieteelliseltä toimikunnalta tehtäväkseen suorittaa Kemi-Joki Oy:n rahoittaman monivuotisen tutkimustyön viimeisen suuren vaiheen, Porttipahdan allasalueen inventoinnin. Alue oli käytännöllisesti katsoen tutkimaton, mutta silti emme lähteneet sinne kovinkaan suurin odotuksin sillä alueella ei ole mitään Sompiojärven kaltaista "arkeologista vaikuttajaa".

Työ suoritettiin 17/7-14/8 1967. Allasalueen alapäästä saimme poromiehinä Ukkolan avulla, jolta kuulsimme myös paljon työtämme hyödyttäviä tietoja, vuokratuksi rva Elli Sukuvaaralta erinomaisen jokiveneen - perämöötteri mfiellä oli omasta takaa - ja sillä teimme pääosan työstä, pahimmat kosket sauvoen tai köydellä vetäen, aina Kitisen latvoille asti nousten. Viimeisenä viikkona käytimme polkupyöriä muutamien kohteiden tarkastamiseen.

Ennakkokäsitystämme alueen arkeologisesta arvosta vahvasti valitettavasti paikkakuntalaisten heti alkuun esittämä väite että "tällä on nuori asutus, ei tällä ainakaan mitään sellaisia asuinkenttiä ole kuin Lokan alueella, kyllä me ne tiedettäisiin". Työn kuluessa alkoi näyttää silää, että tämä käsitys on suurinpiirtein oikea. Lupaavan nimisiä paikkoja oli paljonkin, Kotamaita, Ahvenkenttiä, Kotasuvantoja jne., mutta mitään arkeologisesti merkitsevää ei niistä löytynyt vaikka kuinka olisi etsinyt. Kansatieteellistä mielenkiintoa lienee Kuorajoen varren Autiovainioella ja muutamilla rakennuksenpohjilla Laitin kylässä, joten ne varan vuoksi otettiin mukaan kertomukseen.

Työn kuluessa kävi ilmi muuan varsin harmillinen seikka. Inventointi olisi pitänyt tehdä jo kymmenkunta vuotta sitten ennen allasalueen hakkuuta. Sen yhteydessä tasoitettiin nimittäin lähes kaikki arkeologisesti "lupaavat" hiekkaiset rantatörmät koskien alla, vuopajissa ja suvannoissa caterpillarilla ns. purkulansseiksi. Tosin tämän raivaustyön ansiosta, joka rikkoi maaperän, myös löytyi kvartsisuvinpaikkoja, mutta niiden löytämisen ilo oli varsin kyseenalainen.

Kaikkiaan löytyi allasalueelta Kitisen varrelta 7 enemmän tai vähemmän varmaa kvartsisuvinpaikkaa ja 1 nelostien läheltä Lohijoen varrelta. Niistä

vain yksi, Vuominessä oleva, oli todella rikas - kvartseja oli sadot-
tain ja pari liedenpohjaa - ja se olisi kannattanut kaivaa aikoinaan. Tur-
vekerros, hiekkaa ja paikoin siis osa kulttuurikerrostakin oli työnnetty
nyt caterpillarilla pitkäksi rannan suuntaiseksi valliksi.

Kvartsien löytöpaikoista lienee ainoastaan Vuominiemi selvä kivikauti-
nen asuinpaikka, muut ovat kai lähinnä merkkejä kalastajien tilapäisestä
oleskelusta ja voivat olla melko nuoriaakin. Koska useimmat kvartsit löytyi-
vät purkulanssipaikoilta, saattaa olla, että osa niistä on tekniikan teke-
miä.

Helsingissä 20.5.1968

Timo Miettinen

Pekka Miettinen

1. Vuominiemi

Löydöt: KM 17478:1-27

Allaskartta 8

Taloudellinen kartta 3723

Valok. 1

Filmi 33537

Karttaliite 1

Vuominiemi sijaitsee Sodankylän Porttipahdan allasalueen eteläpäässä n.4 km padosta pohjoiseen, Kitisen länsirannalla. Niemi on muodostunut siten, että Kitinen tekee paikalla jyrkän mutkan. Idästä laskee niemen itäreunanakohdalle Kitiseen pieni Lohajoki. Vuominiemen kärki on matalaa, pöheikköistä mutta niemen itäreunalla alkaa maasto kohota. Niemen pohjoispuolella on Kitisessä pitkän suvannon jatkeena koski, joka jatkuu nivana niemen itäpuolella.

Vuominiemen itäreunalla vinosti Lohjoen suuta vastapäätä on n.250 m:n pituinen, pohjois-eteläsuuntainen suora ranta, jossa loivan rantatörmän päällä on tasainen alue. Sitä rajoittaa pohjoisessa metsänreuna, etelässä metsäinen mäki ja lännessä se muuttuu loivasti kohoavaksi järelikköiseksi mäntykankaaksi. Aluetta on entisestäänkin tasoittanut se, että se on raivattu allashakkuiden yhteydessä purkulanssiksi: tasoitetun alueen keskimääräinen leveys on n.30 m. Alueen pinta on osaksi hiekkaa, osaksi soraa tai kivikkoa, kannot, turvekerros ja hiekkaa on työnnetty raivaustraktorilla valliksi alueen länsireunalle.

Alueelta löytyi kvartseja kaikkiaan neljästä eri kohdasta, jotka kukin muodostivat melko selvärajaisen kokonaisuuden. (ks. liite 1, valok. 1). Alueen eteläpäästä löytyi n. 15 m:n levyiseltä alueelta törmän taitteesta, keskim. 10 m rannasta kvartsikaavin (17478:1) ja 22 kvartsi-iskosta (17478:2) (löytöalue 1). Siitä n.40 m luoteeseen löytyi hiekasta iso materiaalinpala (17478:3). N. 100 m löytöalue 1:stä pohjoiseen löytyi tasaiselta maalta törmän taitteen yläpuolelta n. 5 m:n alueelta, n. 15 m rannasta 7 kvartsikaavinta (17478:4-10) ja 98 kvartsi-iskosta (17478:11)(löytöalue 2). N. 13 m lästä pohjoiseen löytyi samalta eteläisyydeltä rannasta parin metrin alueelta 2 kvartsikaavinta (17478:12-3) ja 42 kvartsi-iskosta (17478:14)(löytöalue 3). Siitä n. 30 m pohjoiskoilliseen oli aivan loivasti viettävällä rantatörmällä keskim. 5 m rannasta alueen suurin kvartsi-esiintymä (löytöalue 4), jonka koko oli n. 5*25 m. Siitä löytyi 10 kvartsikaavinta (17478:15-24), 2 kvartsikaavimen teelmää (17478:25-26) ja 398 kvartsi-iskosta (17478:27).

40

Löytöalue 3:n eteläreunassa oli hiekassa n. metrin laajuinen hiilinen kohta, jossa oli myös hiukan palamisen värjäämiä kiviä. Lääskä oli niin heikosti qottuva, ettei siitä saanut valokuvaa. Löytöalue 4:n lounaisreunassa oli myös samanlainen mutta pienempi vajaa puolen metrin levyinen lääskä.

Kvartsien löytöalueet olivat siksi lähellä rantaa, että on todennäköistä, että kevättulvat ovat kulleheet niiden yli. Löytöalue⁴, joka oli lähinnä rantaa, olikin huuhtoutunut melkein kivikoksi.

Kvartseista pyrittiin ottamaan talteen mahdollisimman eductava valikoima, ja niinpä ne poimittiin lähes kaikki isoimpia lukuunottamatta. Suuri osa kvartseista jäi varmaan pillarin pyöntämiin kaseihin.

2. Ellinkorva

Löydöt: KM 17479:1

Allaskartta 7

Taloudellinen kartta 3723

Valok. 2

Filmi 33533

Kitisen Ellinkorvan suvanto sijaitsee Porttipahdan allasalueen eteläpäässä Tankajoen ja Kitisen yhtymäkohdasta alkavan niva-alueen alla n. 1100 m Tankajoen suusta etelään. Kitisen länsirannalla n. 100 m Ellinkorvan suvannon yläpuolella laskevasta pienestä Myllyojasta etelään on hiekkainen rantatörmä, joka nousee loivasti joesta. Törmän alapäästä aivan loivalta rinteeltä löytyi n. 30 m:n alueelta ruohikon välissä olevista hiekkalajiluista 7 kvartsi-iskosta (17479:1).

3. Miehenkoski

Löydöt: KM 17479:1-3

Allaskartta 5

Taloudellinen kartta 3724

Valok. 3

Filmi 33539

Kitisen Miehenkoski, joka on Kitisen yläjuoksun suurimpia koskia, sijaitsee Porttipahdan allasalueen keskivaiheilla Tanka- ja Vaulonjoen suiden puolivälissä, lännestä Kitiseen laskevan pienen Miehenojan yläpuolella. Oja laskee Kitiseen pienen purkulanssiksi raivatun, mäen ja metsän välissä olevan kauempana suoksi avautuvan hiekkapohjaisen alanteen läpi, joka viettää Kitiseen kaksiosaisena törmänä. Alemman aivan loivan törmän pinnassa n. 20 m rannasta ja n. 30 m:n matkalla oli paljaassa hiekassa kvartsi-iskoa-

41

42

vin (17480:1), käyttöjälkinen kvartsi-iskos (17480:2) ja 18 kvartsi-iskosta (17480:3).

4. Maaskavelles

Löydöt: KM 17481

Allaskartta 5

Taloudellinen kartta 3723

Valok. 4

Filmi 33540

43

Maaskavelles sijaitsee Porttipahdan allasalueen keskivaiheilla Kitisen mutkassa, johon laskeudistapäin pikkuinen Isojoki. Velleksen (kahden nivän välinen lyhyt suvanto) itäranta, Isojoen pohjoispuolella oleva rannan osa on jyrkähköä korkeahkoa penkkaa, joen aikoinaan kuluttaman mella, jonka laki on tasaista jäkäläkangasta. N. 140 m Isojoen suusta luoteeseen löytyi penkan juurelta n. 7 m rannasta vajaan metrin korkeudelta kivikkoisesta rantahiekasta 4 kvartsi-iskosta (17481). Kvartseja voidaan pitää hiukan epämääräisinä.

5. Pahtaniva

Löydöt: KM 17482

Allaskartta 5

Taloudellinen kartta 3723

Valok. 5

Filmi 33541

44

Kitisen Pahtaniva sijaitsee Porttipahdan allasalueen keskivaiheilla Isojoen kohdalla olevan Maaskavelleksen yläpuolella. Pitkän kaartuvan nivän länsiranta on korkeahkoa, jonne pyöreähkösti viettävää soraharjannetta, joka on raivattu purkulanssiksi. Länsein pohjoispäästä harjanteon laelta, n. 30 m rannasta, ehkä n. 5 m:n korkeudelta joen pinnasta löytyi hiekkapölvestä kaunis "käyttöjälkinen" kvartsi-iskos (17482).

6. Vaulonsuvanto

Löydöt: KM 17483

Allaskartta 5

Taloudellinen kartta 3723

Valok. 6

45

Kitisen Vaulonsuvanto sijaitsee Porttipahdan allasalueen keskivaiheilla Kitisen ja Vaulonjoen yhtymäkohdan alapuolella. Suvannon koillisreunalla

on Vaulonjoen suun ja matalan kallioisen mäen välillä n. 300 m:n pituinen aivan loivasti kaartuva hiekkainen alue, jota on pidetty purkulanssina. Keskim. n. 4-10 m:n päästä rannasta aika matalalta n. 120 m:n matkalta löytyi 2 kvartsihaavinta (17583:1-2) ja 17 kvartsi-iskosta (17483:3). Suurin kvartsien löytötiheys oli löytöalueen kaakkoispuolella kallion lähellä, ne olivat siellä myös aika lähellä rantaa.

7. Mustasuvanto

Löydöt KM 17484

Allaskartta 5

Taloudellinen kartta 3724

Valok. 7

Filmi 33543

Kitisen Mustasuvanto sijaitsee Forttipahdan allasalueen yläosassa Kitisen yläjuoksun suurimpiin kuuluvan Ahvenkosken alapuolella. Pitkin suvanon yläpuolella n. 1,2 km Ahvenkoskosta alaspäin on joen pohjoisrannalla laajan loivan rantapenkan päällä suuri hiekkainen alue, jossa hiekkaa on paljasta - paikkoin on kai käytetty purkulanssina. Sen keskiosasta n. 15 m:n päästä rannasta löytyi kaunis kvartsi-iskos (17484).

46

8. Lohijoki

Löydöt: KM 17485

Allaskartta 8

Taloudellinen kartta 3723

Valok. 8

Filmi 33544

Forttipahdan allasalue ulottuu kaakkoisreunassaan pitkälle kaakkoon Kitiseen laskevan Lohijoen laaksoa pitkin. Helostie laskeutuu etelästä tullessaan tähän jokilaaksoon (jonka keskellä tien kohdalla on mäki) jyrkän mäen laelta. Sen juurella tien itäpuolella on loivasti Lohijokea kohti viettävää kangasmasta. Maantiestä n. 250 m kaakkoon joesta n. 200 m lounaaseen löytyi hiekkapohjaisen polun pinnasta - polku lähtee maantieltä - 7 kvartsi-iskosta (17485).

47

9. Autiovainia ja Äärelän talonpohjat

Allaskartta 4

Taloudellinen kartta 372/4

Valok. 9

Filmi 33545

Karttapiirros

48

Kysellessämme Laitin kylässä vanhoja asuinkenttiä meille kerrottiin, että Kuorajoen varrella on Autiovainioksi kutsuttu paikka, jossa pitäisi olla talonpohjia. Paikka löytyikin n. 200 m Kuorajoen ja Kitisen yhtymäkohdasta kaakkoon, Kuorajoen itärannalta.

N. 800 m joen rannasta itään, loivasti länteen viettävältä rinteeltä löytyi allashakkuussa säästetystä koivumetsästä n. 4,5-5 m:n laajuinen talonpohja. Kehikko oli maan päälle asetettua sammalen peittämää hirsiseinää, jossa oli 2 lähes täysin lahonnutta hirttä n. 20 cm:n paksuudessa, päällä hiiekkaa. Kehikon keskellä oli epämääräisen muotoinen kuoppa, syvimmältä kohdaltaan n. metrin syvyinen. Myös talonpohjan pohjois- ja eteläpuolella oli maassa kuoppa. Kehikon louteisreunalla oli hiukan peittämä kivikasa, varmaan muuri (ks. valok. 9, karttapiirros).

Talonpohjasta n. 120 m Kuorajoelle päin oli matalammalla rinteellä kehikon muodossa harmaita, ei kovin vanhoja hirsia.

Melko samanlaisia "talonpohjia" oli myös Laitin kylässä Äärelän talon maalla. Kitisestä n. 350 m pohjoiseen, n. 200 m Äärelän talosta pohjoiskoilliseen on etelään viettävällä rinteellä n. 4-5 m:n kokoinen "talonpohja". Sen hiikkaisten seinävallien keveys on n. metri, keskellä oleva "lattia" on maanpintaa alempana ja sen pinnalla on hiukan lahonnutta puuta. Lattian reunoilla vallien sisäpuolella on mädäntyneet hirret. Koska mitään muuria ei rakennalmassa ole, se lienee jonkinlainen saiho tms.

Äärelän talosta n. 200 m länteen on pellolla 2 "talonpohjaa", joista itäisempi on kooltaan n. 4-5 m, sen koillisreunassa on muuri ja lattia on jälleeh ympäristöä alempana. Läntisempi on kooltaan n. 3-4 m., ilman muuria ja lattia alempana. Talonpohjien eteläpuolella on maassa 2 kuoppaa vierekkäin.

Autiovainion, jota kutsutaan myös Beroilän vainioksi, asukkaista ei Laitissa osattu sanoa mitään, Äärelän maalla olevien talonpohjien kohdalla muisteltiin jotakin esivanhempia. Paria sataa vuotta vanhempia nämä talonpohjat tuskin ovat.

fat. 24/5-68

Sodankylän Porttipahdan allasalueen inventointikertomuksen
valokuvat ja karttaliitteet

Valok 1

Filmi 33537

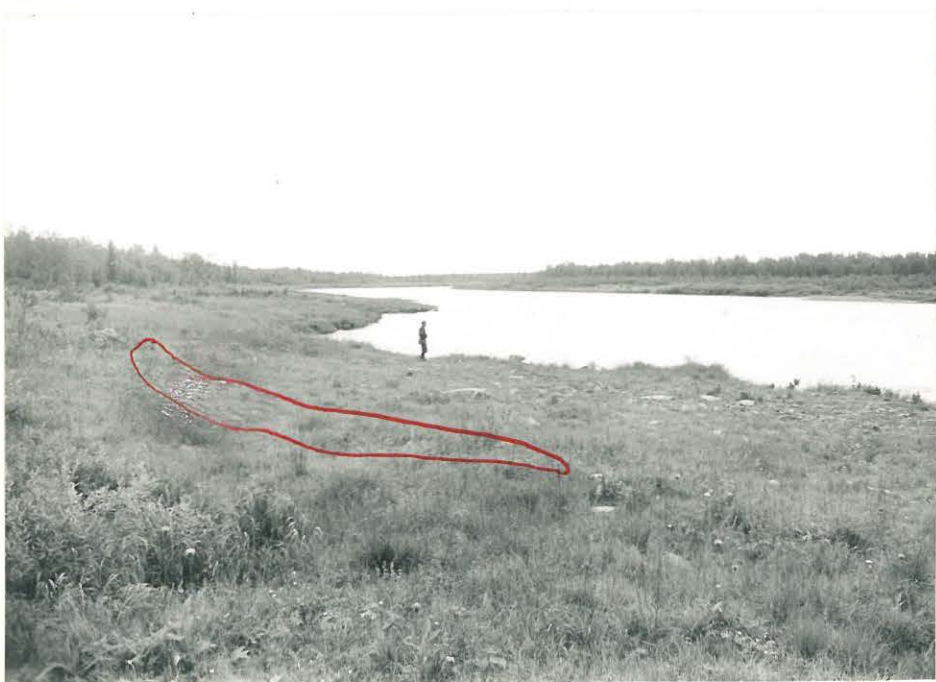
Vuominiemi

Kvartsien löytöalueet I, II, III, IV
merkitty punaisella, Mp. = materiaali-
pala.

Vasemmalla caterpillarin työntämaa
valla.

Kuva lounaasta.

Taustalla Lohijoen suu.

Valok 2

Filmi 33538

Ellinborva

Kvartsien löytöalue merkitty
punaisella.

Kuva etelästä.

Valok. 3

Filmi 33539

Michenboski

Kvartsien löytöalue merkitty punai-
sella.

Taustalla Michenboski, etualalla
Myllyojan suu.

Kuva etelästä.

Sodanbylän Porttipahdan allasalueen inventointi Tija R. Hietinen 1967

Valok. 4

Filmi 33540

Haarbauelles

Kvartsin löytökohta merkitty punaisella.

Kuva luoteesta.

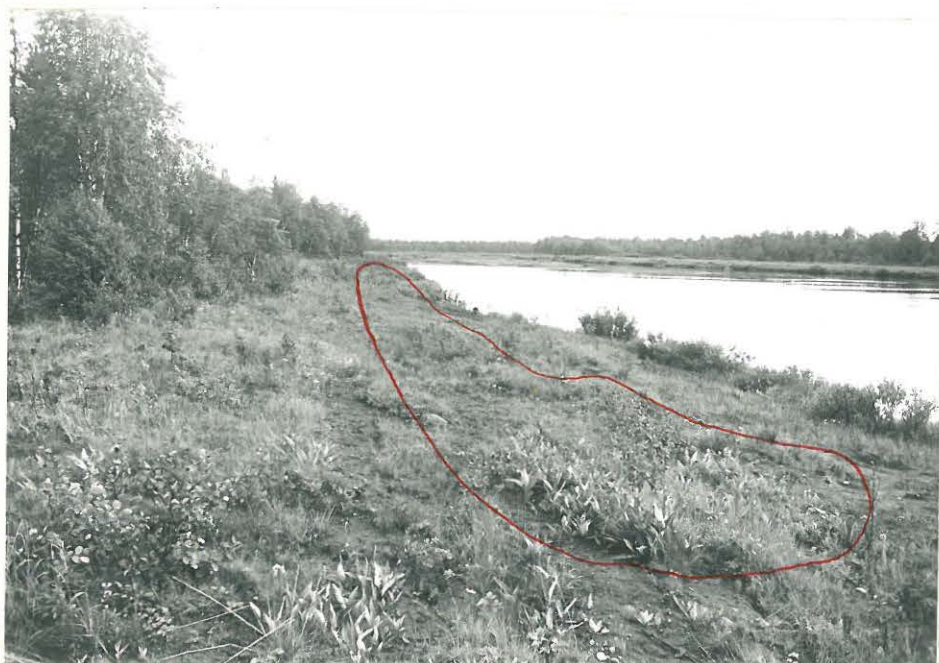
Valok 5

Filmi 33541

Pakkaniva

Kvartsin löytökohta merkitty punaisella.

Kuva pohjoisesta.

Valok 6

Filmi 33542

Vaulonsuunto

Kvartsin löytöalue merkitty punaisella.

Kuva luoteesta.

Valok. 7

Filmi 33543

Mustaruvanto

Kvartsin löytöpaikka merkitty
punaisella.

Kuva idästä.

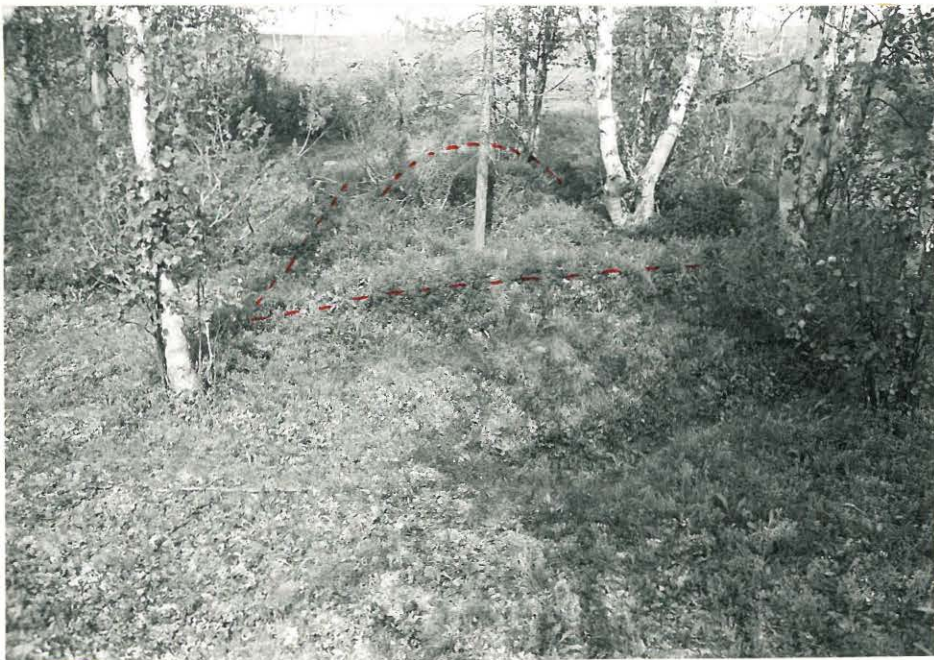
Valok. 8

Filmi 33544

Lohijoki

Kvartsin löytöpaikka merkitty
punaisella.

Kuva lännestä.

Valok. 9

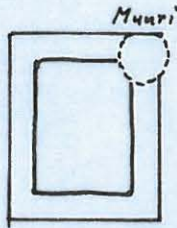
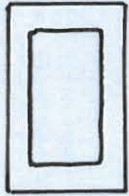
Filmi 33545

Autionniemi

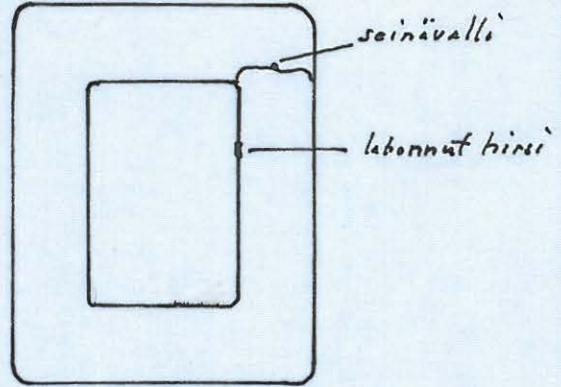
Kohiikka ja muuri merkitty
punaisella.

Kuva etelästä.

Sodanbylä
Laiti
Äärelä
1:200
1mm=20cm

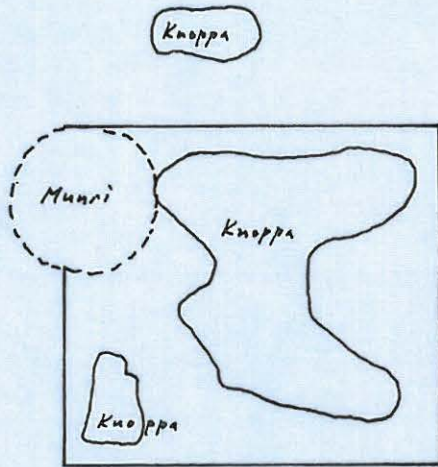
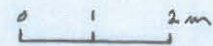

Sodanbylä
Laiti
Äärelä
1:100
1mm=10cm

Sodanbylä
Kuorajoki
AUTIOVAINIO

1:100
1mm=10cm

2 hiirtä n. 20 cm:n
päässä toisistaan

Koivuboa

Sodanbylään Parttiapatidän allasalueen
inventointikertomus

T. ja P. Miettinen 1968

T. ja P. Miettinen 1967

Sodankylä, Porttipahka

VUOMINIEMI

1 cm = 10 m

Mäntykangas | Sekametsää

Löytöalue IV

Hiihden kohta

Löytöalue III

Hiihden kohta

Löytöalue II

Pillarin tasolta - Jokeen
maa purbulanssia viettävää
turmää

Iso mänty

Materialipala

Löytöalue I

KITIVEN →

